JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Frigren, Pirita

Title: Meriromantiikan pauloissa - Fångad av havsromantiken

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Merimieseläkekassa, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Frigren, P. Meriromantiikan pauloissa - Fångad av havsromantiken. Albatrossi : Merimieseläkekassan tiedotuslehti, (1), 38-39. http://www.expressmagnet.eu/pub/52/Albatrossi-Albatrossen-1_2019/#p=38

http://www.expressmagnet.eu/pub/52/Albatrossi-Albatrossen-1_2019/#p=38

Merihistorian lehdiltä

Historiantutkija Pirita Frigren kirjoittaa merenkulun historiaa käsittelevistä aiheista ja niiden yhteyksistä nykypäivään.

Meriromantiikan pauloissa

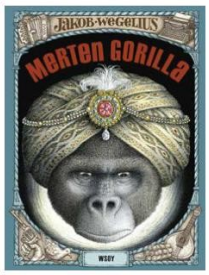

Kirja | Jakob Wegelius: Merten gorilla. WSOY 2017.

Bok | Jakob Wegelius: Mördarens apa. Bonnier Carlsen 2014.

SKS-muistitietokeruu | **SKS insamlingen av minnen**
https://www.finlit.fi/fi/arkisto/keruut/armas-mulle-aallon-tie#.XICxYogzZPY

Pirita Frigren

tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto

Tutkimusteemat: 1800-luku, sosiaalihistoria, perhe- ja yhteisöhistoria, merihistoria, naisten johtamien kotitalouksien toimeentulo, kaupunkiyhteisöt, merimiesväestö, liikkuvuus

Forskardoktor
Jyväskylä universitet

Forskningsområden: 1800-talet, socialhistoria, familje- och samhällshistoria, sjöhistoria, försörjning av kvinnors ledda hushåll, stadssamhällen, sjöfolk, rörlighet.

Luin alkuvuodesta lapseni kanssa **Jakob Wegeliuksen** yli 600-sivuisen järkäleen *Merten Gorilla* (*Mördarens apa* 2014). **Kati Vallin** suomentama seikkailukertomus on haalinut pohjoismaisia kirjallisuuspalkintoja ja siitä on tehty myös hieno teatteriversio, kun Jyväskylän kaupunginteatteri sovitti gorilla Sally Jonesin tarinan viime vuonna näyttämölle. Vaikka kyseessä on lasten- ja nuortenkirja, teos ei haukotuta aikuisenkaan iltasatuna. Syy löytyy tavasta, jolla 2010-luvulla kirjoitettu tarina vie höyrylaivojen, siirtomaa-ajan ja Fado-laulun täyttämien Lissabonin köyhien satamakortteleiden maailmaan.

Suomalainen Henry Koskela on Hudson Queen -nimisen pienen rahtilaivan kapteeni. Miehistön ainoa jäsen on naarasgorilla Sally Jones, joka on niittänyt maailmalla mainetta taitavana masinistina. Lissabonin satamakapakassa kaksikko vastaanottaa toimeksiannon, jonka myötä he joutuvat tietämättään kuningashuonetta vastustavien anarkistien välikappaleeksi. He luulevat kuljettavansa jokisuistosta pääkaupunkiin azulejoja, kuuluisia lissabonilaisia kaakeleita, mutta kyydissä onkin vallankumouksellisille tarkoitettuja aseita. Epäonnisen kuljetuksen myötä Koskela ajautuu kahakkaan, jonka seurauksena hänet tuomitaan vankilaan murhasta. ”Murhaajan apina” piileskelee jahtaajia Lissabonin kattojen yllä, kunnes löytää suojelijakseen työläisnainen Ana Molinan, joka on vertaansa vailla oleva, mutta kykyjään piilotteleva Fado-laulaja. Pakolaista auttaa myös harmonikkakorjaaja Luigi Fidardo, jonka verstaalla nokkela gorilla-merimies oppii kaiken soitinrakennuksesta. Alkaa vuosia kestävä seikkailu koneenkäyttäjän ryhtyessä etsimään todisteita syyttömän kapteeninsa vapauttamiseksi. Se vie hänet irlantilaisaluksen matkassa Intiaan, missä älykäs, shakkia pelaava apina annetaan brittiläisen kaivosyhtiön kaappaamana lahjana Bhapurin maharadzalle. Maharadzan leijonien ateriaksi joutumisen hän välttää osoittautumalla verrattomaksi kuninkaalliseksi lentokonemekaanikoksi. Hovista käsin puhekyvyttömän Sally Jonesin onnistuu selvitellä vyyhtiä kahdella mantereella. Loppu on ystävyyden juhlaa pomon ja hänen gorillansa nostaessa käsipelillä jokeen hautautunutta Hudson Queenia. Merenkulkija on onnellinen, kun viimein hänen ainoa huolenaiheensa on liian pitkäksi venynyt satamassa oleilu.

Vaikka kirja sijoittuu 1900-luvun alkuun, sen rouhea meriromantiikka on ajatonta. Merten gorilla on matkakirja, joka välittää vanhaa ajatusta siitä, että maailma avautuu merenkulkijalle ainutlaatuisella tavalla – hän saattaa sattumalta löytää itsensä maailmanpoliittisten tapahtumien myrskyn silmästä ja kokea eksoottisten määränpäiden kauneutta ja ihmiskohtaloita. Sally Jones on mielenkiintoinen hahmo myös sukupuolen näkökulmasta: hänen mekaanikon taitonsa ovat kiistattomat ja eläimenä hän liikkuu sulavasti miehisessä laivayhteisössä ja maharadzan asioilla hovin haaremissa – tosin välillä hän on vaarassa tulla ammutuksi hygieniahaittana tai joutua muuten ihmisten kataluuden uhriksi. Teos vetoaa ikiaikaiseen merinostalgiaan opettaessaan, että merillä pärjää nokkeluudella, taidoilla ja ehdottomalla toveruudella. Maailmankuvan avartuminen, korkean ammattitaidon omaksuminen ovat selvitysten mukaan edelleen tärkeitä syitä merenkulkualalle hakeutumiseen, vaikka matkailupuoli rajoittuisikin nopeisiin satamavierailuihin ja vaikka koneenkäyttämisen ”praktiikka” on korvautunut logistiikkaan, turvallisuuteen ja ympäristönsuojeluun liittyvillä ammatillisilla vaatimuksilla. Merellä on yhä tilaa seikkailuille ja tarinoille ja juuri nyt on oikea aika kertoa niistä osallistumalla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 31.8.2019 asti käynnissä olevaan *On armas mulle aallon tie* -muistitietokeruuseen.

1 of 3 26.4.2019 10:07

Fångad av havsromantiken

I början av året läste jag tillsammans med mitt barn **Jakob Wegelius** *Mördarens apa* (2014), en tegelsten på drygt 600 sidor. Den här äventyrsboken, som översatts till finska (Merten Gorilla) av **Kati Valli**, har kammat hem flera nordiska litteraturpris och också blivit en fin teaterpjäs då Jyväskylä stadsteater i fjol bearbetade berättelsen om gorillan Sally Jones för scenen. Boken riktar sig till barn och unga men framkallar inte några gäspningar ens som kvällslektyr för en vuxen. Orsaken är att den på 2010-talet skrivna berättelsen på ett medryckande sätt tar läsaren med sig till ångfartygens och kolonialländernas tid och till fadosångernas fattiga hamnkvarter i Lissabon.

Finländaren Henry Koskela är befälhavare på det lilla fraktfartyget Hudson Queen. Besättningen består endast av gorillahonan Sally Jones, som runtom i världen har fått rykte om sig att vara en bra maskinist. På en hamnkrog i Lissabon åtar sig duon ett uppdrag som innebär att de utan egen vetskap blir ett redskap för anarkister som sätter sig upp emot kungahuset. De tror att de från floddeltat till huvudstaden ska frakta azulejos, berömda kakelplattor från Lissabon, men i själva verket lastas båten med vapen till de revolutionära. Som en följd av den olycksaliga transporten dras Koskela in i ett bråk och blir dömd till fängelse för mord. ”Mördarens apa” gömmer sig för sina förföljare på hustaken i Lissabon tills hon hittar en beskyddare, arbetarkvinnan Ana Molina, som är en fadosångerska utan like men föredrar att dölja sina talanger. Flyktingen får också hjälp av dragspelsreparatören Luigi Fidardo, och i hans verkstad lär sig den kvicktänkta gorillasjömannen allt om instrumentbygge. Det är inledningen till ett mångårigt äventyr då maskinisten börjar leta efter bevis som skulle kunna fria hennes oskyldiga kapten. Berättelsen för henne till Indien med ett irländskt fartyg, och där bortrövas den intelligenta schackspelande apan av ett brittiskt gruvbolag för att ges som gåva till maharadjan av Bhapur. Hon undgår att bli en måltid för maharadjans lejon då hon visar sig vara en kunglig flygplansmekaniker utan like. Under sin tid vid hovet lyckas den stumma Sally Jones reda ut brottshärvan, på två kontinenter. Slutet är en riktig triumf för vänskapen: kaptenen och hans gorilla bärgar med handkraft Hudson Queen, som sjunkit i floden. Sjöfararen är lycklig, för nu har han äntligen bara ett enda bekymmer: den alltför långa vistelsen i hamn.

Boken utspelas i början av 1900-talet, men dess handfasta havsromantik är tidlös. Mördarens apa är en reseskildring som illustrerar den gamla föreställningen om att världen öppnar sig på ett unikt sätt för sjöfararen – som plötsligt av en slump kan befinna sig i den världspolitiska stormens öga och som i de exotiska hamnarna får uppleva skönhet och ta del av olika människoöden. Sally Jones är intressant också ur genussynvinkel: hon är obestridligen en skicklig mekaniker, och eftersom hon är ett djur rör hon sig obehindrat i den manliga miljön på fartyget och som maharadjans budbärare i hovets harem – visserligen är hon ibland nära att bli skjuten då hon ses som en hygienrisk och hon utsätts också på andra sätt för människornas list. Boken appellerar till den uråldriga sjömansnostalgin då den lär att man klarar sig till sjöss om man är klipsk, kunnig och en god kamrat i alla väder. De vidgade vyerna och inlärningen av specialiserad yrkeskunskap är enligt undersökningar än i dag viktiga orsaker till att man söker sig till sjömansyrket, låt vara att turistandet begränsar sig till snabba besök i hamnarna och att ”praktiken” i maskinrummet ersatts med krav på yrkeskunskaper i logistik, säkerhet och miljöskydd. Men till havs finns det fortfarande utrymme för äventyr och berättelser, och nu är det rätt tid att dela med sig av dessa till litteratursällskapet Suomalaisen Kirjallisuuden Seura genom att delta i insamlingen av minnen som pågår till 31.8.2019.